

Obsah:

Úvod.....	3
1. Vznik lázní.....	4
2. Vývoj architektury.....	5
2.1 Římská architektura obecně.....	5
2.2 Architektura lázní.....	5
2.3 Menší lázně.....	6
2.4 Největší římské lázně.....	6
2.5 Vodovody a topná zařízení.....	8
3. Vzhled a vybavení lázní.....	8
4. Účel a význam lázní.....	9
5. Vliv lázní na život v dalších historických epochách i v dnešní době.....	11

Seznam příloh:

1. Základní prvky římské architektury
2. Menší lázně
3. Vybavení menších lázní
4. Velké termy
5. Topení a vodovody
6. Veřejné lázně
7. Termální lázně Bath ve Velké Británii
8. Římské lázně v českém prostředí

Obsah:

Úvod.....	3
1. Vznik lázní.....	4
2. Vývoj architektury.....	5
2.1 Římská architektura obecně.....	5
2.2 Architektura lázní.....	5
2.3 Menší lázně.....	6
2.4 Největší římské lázně.....	6
2.5 Vodovody a topná zařízení.....	8
3. Vzhled a vybavení lázní.....	8
4. Účel a význam lázní.....	9
5. Vliv lázní na život v dalších historických epochách i v dnešní době.....	11
Seznam literatury a pramenů.....	14

Přílohy:

1. Základní prvky římské architektury
2. Menší lázně
3. Vybavení menších lázní
4. Velké termy
5. Topení a vodovody
6. Veřejné lázně
7. Termální lázně Bath ve Velké Británii
8. Římské lázně v českém prostředí

Úvod

Pod pojmem lázně si dnes většinou představíme léčebná zařízení, kde si pacienti léčí své choroby nebo se rehabilitují po úraze. Přestože i dnes lázně nabízí spoustu jiných služeb, jejich léčebná funkce je stále tou hlavní a nejdůležitější.

Pro Římany však lázně byly mnohem více. I když záhy objevili i léčebné účinky vody, představovaly pro ně zj. každodenní koupel a setkání s milými lidmi v příjemném prostředí. Rozlišovali různé typy lázní a lázně v dnešním slova smyslu byly jen jedním z mnoha druhů.

Klasické římské lázně byly jakýmsi propojením dnešních plaveckých bazénů, sauny, fitness-center s relaxačními studií, popř. léčebnými lázněmi. Římané si uměli život vychutnat a prožít naplno a lázně byly jednou z možností, jak smysluplně a příjemně strávit čas.

Ve své práci se pokusím nastínit vývoj lázní od malých koupelen až po ohromné komplexy císařských term, přičemž se zaměřím na architektonickou stránku a užívání lázní římskými obyvateli. Zmíním se o podobě největších a nejmohutnějších lázeňských komplexů i menších lázních a představím některé z možných významů lázní pro život Římanů.

1. Vznik lázní

Není přesně známo, odkdy byly v Římě zřizovány veřejné lázeňské budovy, ale důkazy o jejich existenci máme od 3. století př.n.l.¹ Průkopnickými lázněmi v Itálii byly lázně v Pompejích, Herculaneu i jinde. Za předchůdce římských lázní se považují lázně řecké, jejich podobu ovlivnily i zkušenosti Kréťanů a Etrusků.

Největší rozvoj lázeňství nastal v 1. století n.l., kdy rostla obliba lázní a přímo úměrně i počet lázeňských budov a komplexů. Ve 2. století bylo k dispozici asi 170 veřejných lázní a ve 4. století jich v Římě existovalo již 864, podle jiných názorů až 1000.² Lázně se však nestavěly jen v Římě, ale byly běžné v celé římské říši, dokonce jsou doklady o existenci lázní i ve vojenských táborech. Můžeme tedy nalézt pozůstatky římských lázní v různých zemích Evropy: Francii, Německu, Velké Británii, Rakousku, ale i na Balkánu.

¹ VLČEK, P.: Dějiny architektury pravěku a starověku. Praha, 2005, str. 182.

² údaj o počtu lázní ve 2.st. a údaj 1000 lázní in: Tamtéž, str. 184. údaj 864 lázní in: ÜRÖGDY, G.: Tak žil starý Řím. Praha, 1968, str. 211.

Protože Římané velmi dbali o svůj zevnějšek, rádi o sebe pečovali a pečlivě se oblékali, stala se záhy přirozenou součástí péče o tělo i lázeň. Prostředí, v kterém prodělávali Římané svou očistu, prošlo rozmanitým vývojem.

Starí Římané se spokojili s koupelí v řece Tibeře nebo v moři v blízké Ostii, později však začalo mít přednost pohodlí a docházelo ke zřizování osobních koupelen v domech zámožných občanů. Římané se však zprvu nekoupali každý den: „*Myli si denně paže a nohy, pokud si je při práci ušpinili, ale koupali se jen každého osmého dne*“.³

První jednoduché koupelny se označovaly jako *lavatriny* a byly to malé temné místnosti, které sousedily většinou s kuchyní, kde se také ohřívala voda na koupel. Později byly zřizovány koupelny dokonalejší a větší, tzv. *balnea*.

V době císařství existovaly lázně různého typu: větší pronajímané soukromé lázně - *balneae privatae*, lázně veřejné - *balneae publicae* a velké lázně císařské a státní - *thermy*.

První veřejné lázně spravovali soukromí podnikatelé, kteří je situovali často v přízemí činžovních domů.

2. Vývoj architektury

2.1 Římská architektura obecně

Římská architektura během svého vývoje dosáhla opravdové dokonalosti. Z počátku vycházela z architektury řecké a etruské, brzy však vytvořila vlastní, zcela originální prvky, které vedly k svébytnému stavebnímu umění. Římané zachovali tradiční řecké architektonické formy, založené na principu sloupu a kladí, vertikály a horizontály, ale tyto formy postupně ztrácely svou původní funkci. Římská architektura měla vyjadřovat moc a velikost Říma, proto měla být také co nejmohutnější a nejpůsobivější, aby každého příchozího oslnila. Tato působivost byla zřetelně patrná na velkolepých stavbách, k nimž zcela jistě můžeme zařadit i římské lázně.

2.2 Architektura lázní

³ ÜRÖGDY, G.: Tak žil starý Řím. Praha, 1968, str. 208.

Stavba a architektura lázní byla velmi promyšlená. Svědčí o tom pečlivost, s jakou bylo k vlastní stavbě přistupováno. Prvním důležitým krokem bylo vybrání správného a účelného místa, které mělo být co nejteplejší, tj. odvrácené od severu a severovýchodu. Horké a vlažné lázně měly mít světlo od jihozápadu nebo jihu, protože koupele se prováděly hlavně odpoledne a večer, tak aby světlo vydrželo co nejdéle.

Důvtipnost při stavbě je zřejmá i z promyšlené struktury lázní. Pro mužskou i ženskou část lázní měl být společný vodní rezervoár a topné zařízení, proto byly obě části napojeny na sebe a vycházely ze stejného prostoru, čímž splňovaly i ekonomické hledisko stavby.⁴

Jako stavební materiál se nejvíce používaly pálené cihly, kámen a beton a k vnitřnímu obložení mramor. Předpokladem pro vytváření svěbytných římských prvků bylo objevení betonu, které umožňovalo stavbu mohutných zdí a různých druhů kleneb a kopulí. Díky pevnosti tohoto materiálu přestaly mít klasické sloupy řecké architektury svůj podpěrný význam a stávaly se pouze ozdobným prvkem staveb.

V termách se projevíly vlastnosti betonu nejvíce, protože zde byla prověřena pevnost materiálu a odolnost vůči vlhkosti a teple.

Typickým rysem architektury bylo propojení architrávé a obloukové architektury. Architrávé vycházela z řeckých vzorů a základem byl přímý rovný překlad nad podporami, zj. sloupy. Obloukovou architekturu, jejíž počátky lze nalézt u Etrusků, dovedli k dokonalosti Římané. Od jednoduché valené klenby po složitější křížovou a kopulovitou. Právě v termách tento prvek umožňoval výstavbu obrovských vnitřních zastřešených prostor.

Svůj vývoj prodělal i prvek sloupu, který propojením s pilířem dal vzniknout novému oblouku. Z počátku sloupy podpíraly oblouky, ale jen symbolicky, protože pevné oblouky žádné podpěry již nepotřebovaly a postupně docházelo k osamostatňování sloupu až ve sloup volný a představený, který se vyskytuje např. v Caracallových lázních.

Nové kompozice římské architektury jsou nejvíce patrné ve vnitřních prostorech lázní. Použití kleneb a nových způsobů zdění umožnilo plně uzavřít obrovské vnitřní prostory, které se staly dominantou a ukázkou římského umění term. Obrovské haly byly zastřešeny klenbami různého druhu a zdobeny oblouky a samostatnými sloupy.

Stěny zdobily fresky a mozaiky, které zobrazovaly mytologické výjevy související s vodním živlem, např. Poseidón, Ókean, vodní nymfy, medúzy, delfini, sépie či rybolovy.

⁴ VITRUVIUS, M. P.: Deset knih o architektuře. Praha, 2001, str. 188.

V Caracallových lázních byli vyobrazeni vrcholní atleti té doby a stávalo zde i sousoší s názvem Farneský býk. Sochy zdobily i okolní parky a promenády.⁵

Právě v císařských termech je nejvíce patrná pokročilost architektury. K osvětlení prostoru zde existovaly osvětlovací otvory a často dokonce již okna ze skla a selenitu (krystalizovaný sulfát vápence). I když se lázně zavíraly většinou před setměním, objevují se výjimky, kdy provoz sloužil návštěvníkům i v noci, např. za císaře Alexandra Severa.

Architekturu lázní nám dnes nejlépe přibližují zachované trosky lázní Caracallových a Diokleciánových a lázně pompejské, které se nám dochovaly díky obrovské vrstvě sopečného popela, který městské stavby konzervoval, ve velmi dobrém stavu.

Právě dochované památky nám umožňují srovnat podobu menších lázní a velkých termů. Budu vycházet z předpokladu, že lázně obojího typu měly vždy podobný charakter a některé prvky lze považovat za neutrální, které se vyskytovaly i v dalších stavbách tohoto druhu.

2.3 Menší lázně

Jako příklad tohoto typu lázní mi poslouží dochované lázně pompejské. V Pompejích sloužily k očištění patery lázně, které patřily spíše k menším stavbám. Asi nejznámější byly lázně Stabijské, pocházející z konce 1. století př.n.l. K dalším pompejským komplexům patřily lázně Forum, The Suburban baths, The Sarno baths a nejmladší Centrální lázně.⁶

Lázně menších rozměrů obsahovaly základní vybavení, tj. bazény s různě teplou vodou a šatnu. Jejich zařízení bylo skromnější a méně okázalé, ale např. v Stabijských lázních stojí za pozornost tepidarium, které představovalo nejbohatěji zdobenou místnost s valenou klenbou a malbami. Stěny byly červeně natřeny, římsa podepřena telamony a bylo zde již stropní okno.

Z uvedeného vyplývá, že menší lázně se soustředily spíše na akt koupelí. Většinou byly jejich součástí místnosti s bazénky s vodou různé teploty – studená, vlažná a horká, přičemž jejich velikost byla často omezena jen na malou nádrž s vodou. Vedle toho zde byla šatna a výtopna, popř. hovorna, pro uvolněný rozhovor.

⁵ KRÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 25.

⁶ WOOLF, G.: Theatres and baths. In: Roman world. Cambridge, 2003, str. 208-209. Názvy dvou lázní jsem ponechala v originále, protože jsem nenalezla český protějšek.

I malé lázně byly většinou členěny na dvě poloviny, na mužskou a ženskou část, ale jejich situování nebylo symetrické jako u velkých term, ale většinou byly hlavní prostory řazeny v jedné linii za sebou.

Stejně jako vnitřní uspořádání nebylo pravidelné i půdorys malých lázní byl většinou nesymetrický a záležel na okolním prostředí. Např. pompejské lázně byly ze tří stran ohraničeny ulicemi s krámy.

2.4 Největší římské lázně

Termy, jak se velké veřejné lázně označovaly, byly mezi obyvateli Říma velmi oblíbené. Měli nižší vstupné než lázně soukromé a chodívali do nich i sami císaři a významní občané. Provoz term hradil většinou stát a stavbu lázní podporovali císaři, podle nichž se velké lázeňské komplexy také jmenovaly.

První velké veřejné lázně v Římě nechal vybudovat roku 24 př.n.l.⁷ (25 př.n.l.)⁸ M. Vipsanius Agrippa na Martově poli. K lázním patřil chrám Pantheon a voda byla přiváděna velkým vodovodem aqua Virgo. Lázně se začaly užívat od roku 19 př.n.l. a těšily se velké oblibě nejen pro svou monumentalitu, kterou převyšovaly soukromé lázně, ale zj. proto, že vstup byl pro všechny Římány zdarma.

Brzy následovaly další velké lázeňské stavby: v roce 64 Neronovy lázně na Martově poli, v roce 68 Vespasianovy, v roce 75 Titovy lázně, Trajánus otevřel roku 110 dokonce lázně dvoje, roku 120 Hadriánovy, roku 188 Commodovy lázně, roku 230 lázně Alexandra Severa, roku 266 Gallienovy, roku 277 Aurelianovy lázně.⁹

K největším a nejokázalejším lázeňským komplexům řadíme lázně Caracalloy, jejichž trosky se dochovaly dodnes a uvádí tak v úžas i dnešní návštěvníky Říma. Jejich stavba trvala celých 10 let a probíhala v letech 206 – 216¹⁰ (217)¹¹. Započala za Septimia Severa, ale lázně byly otevřeny až Caracallou. Rozkládaly se na ploše 108 900 m²¹² (124 000 m²)¹³ a byly vybaveny obrovským přepychem, mozaikovou podlahou, sochami, mramorovým obložením a sloupy různých barev a žilkování.¹⁴ Představovaly do té doby nevídaný luxus

⁷ VELIŠSKÝ, Fr.: Život Řekův a Římanův. Praha, 1876, str. 53.

⁸ KŘÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 24.

⁹ KŘÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 24.

¹⁰ SYROVÝ, Bohuslav: Vývoj stavebnictví a architektury ve starověku. Praha, 1959, str. 425.

¹¹ BLAŽKOVÁ, M.: Římské lázně. In: 100+1 ZZ, č.12, 2001. elektronická verze: <http://stoplusjedna.newton.cz/>

¹² ÜRÖGDY, G.: Tak žil starý Řím. Praha, 1968, str. 211.

¹³ KŘÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 24.

¹⁴ ÜRÖGDY, G.: Tak žil starý Řím. Praha, 1968, str. 211.

a pohodlí a umožňovaly zábavu a koupel 3000 návštěvníkům¹⁵. V provozu byly termy do roku 537, kdy Gótové přerušili přívod vody. Stavba lázní pak byla zničena při zemětřesení v roce 847.

Větší byly jen lázně Diokleciánovy, které byly otevřeny v roce 295¹⁶(298)¹⁷ a rozkládaly se na ploše 112 496 m²¹⁸ (140 000 m²)¹⁹. Posledními velkými termy byly Konstantinovy lázně z roku 324.

I tyto velké komplexy byly zařízeny na podobném principu, jako menší lázně. Měly bazény s vodou různých teplot, ale mnohem větších rozměrů, převlékárny i odpočinkové místnosti. Jejich velikost však návštěvníkům umožňovala větší pohodlí a prostor. Každé z velkých lázní také měly nějakou zvláštnost. Neronovy měly například mistrně provedená bronzová zrcadla, Caracalovy zas nabízely precizně propracované plavecké bazény.

Velké lázně nabízely i jiný způsob vyžití než koupel a nabízely příjemné prostředí s promenádami, květinovými sady a sloupovými síněmi. Představovaly pro Římany možnost celodenního kulturního vyžití. Areál se skládal z hlavní budovy a přilehlých doprovodných budov: knihoven, studoven, přednáškových sálů i tělocvičen, obklopených zahradami, hřišti a nádržemi s vodou. Celek byl pak obehnan zdí.

Stěny mohly být také omítnuty a sloupy byly většinou z červené žuly. Horní části stěn byly opatřeny skleněnou mozaikou. K výzdobě se užívalo i vzácných kamenů: červeného a zeleného porfyru, mramoru giallo-antico, serpentinu, afrických zelených, červených a šedých mramorů, různě barevných žul, orientálního alabastru atd.

Oproti malým lázním byly termy stavěny jako symetrické komplexy se zrcadlově uspořádanými místnostmi pro mužské a ženské návštěvníky, jejich půdorys byl tedy symetrický s pravidelně rozvrženými místnostmi.

2.5 Vodovody a topná zařízení

S lázeňskou architekturou lázní souvisí i dokonalý systém rozvodu vody a vytápění. Jak už bylo řečeno prvotní domácí lázně byly bez přívodu vody, ta se do koupací nádoby donášela ze sousedící kuchyně.

¹⁵ BLAŽKOVÁ, M.: Římské lázně. In: 100+1 ZZ, č. 12, 2001.

¹⁶ KRÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 24.

¹⁷ BLAŽKOVÁ, M.: Římské lázně. In: 100+1 ZZ, č. 12, 2001.

¹⁸ ÜRÖGDY, G. Tak žil starý Řím. Praha, 1968, str. 211.

¹⁹ KRÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 24.

Průkopníkem v zásobování Říma vodou byl Appius Claudius, který nechal ve 4. století př. n.l. postavit vodovod Aqua Appia, který přiváděl vodu podzemními tunely. Podoba římského akvaduktu s oblouky je záležitost pozdější. Vodovody byly většinou zděné a často málo těsnily, takže potřebovaly časté opravy. Systém přívodu vody spočíval v principu gravitačního proudu, kterému napomáhaly mírné poklesy v úrovni, na kadých sto metrů asi o šest metrů. Tento princip byl mnohem levnější než tlakový systém, který se v Římě užíval jen ojediněle.

Co se týká otopného zařízení, z počátku bylo velmi primitivní. Topilo se dřevěným uhlím v přenosných bronzových pánvích a mísách a voda se ohřívala v bronzových ohřívacích nebo kamnech. Teprve později se využívalo horkovzdušného vytápění, tzv. hypocaustu. V malých lázních, např. pompejských, fungovalo nejjednodušší zařízení, tzv. *praeefurnium*, umístěné pod caldariem. Šlo o topeniště s otevřeným ohněm, odkud byl horký vzduch veden dutým prostorem pod zvýšenou úrovní podlahy, tzv. *suspensurou*, která stála na malých sloupcích. Tím se vyhřívalo tepidarium. Ze suspensury byl zbytečný vzduch odváděn dutým systémem z cihel, tzv. *tubuli*, který sloužil i jako komín.²⁰

Velké lázeňské prostory s mnoha místnostmi byly vytápěny podlahou, pod níž byl systém trubek, vedoucí horký vzduch.

3. Vzhled a vybavení lázní

Jak už bylo řečeno, domácí lázně byly velmi skromné, stejně jako první lázně veřejné. Z počátku se v nich koupalo jen ve studené a vlažné vodě a teprve později byly zařazeny i koupele teplé a horké.

I nabídka služeb závisela na velikosti lázeňského zařízení. V menších lázních bylo většinou místo jen pro koupele, popř. hřiště, ale velké lázně měly vybavení mnohem bohatší. Komplex se dělil na vlastní lázeňskou budovu a na zahradu s hřišti. Vše bylo obeháno zdí s pomocnými budovami. V zadní části těchto budov byly nádrže s vodou, na které byl připojen vodovod. Součástí oplocení lázní bylo stupňovité hlediště, obklopeno z obou stran knihovnami, studovny, prostory pro tělovýchovu a přednáškovými sály. Při vstupním prostoru se nacházely obchody a kanceláře.

²⁰ ADAM, J. P.: Bath consturction projects. In: Roman building – materials and techniques. London, 1994, str. 270.

V lázních byla nejdůležitější hlavní budova, která měla také své specifické rozdělení. Obsahovala řadu místností: *apodyterium* – svlékárna, *frigidarium* - chladná lázeň, *tepidarium* - vlažná lázeň, *caldarium* - horká lázeň, *sudatorium* - potní lázeň s různými stupni teploty, *piscina* - koupací bazén, *nymfeum* – koupel v proudící vodě, *sudatorium* – potní lázeň. Vedle místností určených ke koupání zde byly i *exedry* – výklenky pro hry a rozpravy, *efebium* – pro cvičení jinochů, nekrytý prostor pro pěstní zápas a tělocvik, přednáškové sály, hlavní a vedlejší vchody a předsíně.²¹ Součástí velkých lázní byly také kosmetické salony a obchody s mýdly a voňavkami, dále prodejny s pečivem, sladkostmi, jídlem i vínem.

4. Účel a význam lázní

Lázně nesloužily jen k očištění těla, ale postupně se stávaly jakousi kulturní institucí, která sloužila k příjemným setkáním obyvatel Říma, jež nabízela svým návštěvníkům různé možnosti zábavy.

Podle mého názoru si můžeme tehdejší lázně představit jako kulturní a zábavní komplex spojen s péčí o lidské tělo. Jakýsi areál, kde člověk může trávit svůj volný čas podle svých představ. Velké císařské lázně nabízely tolik služeb, že snad ani k samotné koupeli nemuselo dojít. Návštěvník se mohl vzdělávat v knihovnách a studovnách, zhlédnout divadelní představení či vyslechnout zajímavou přednášku. Nebyla tedy opomíjena ani duševní stránka člověka.

Hlavním účelem ale stále zůstávala péče o tělo, a to péče komplexní. Od fyzického utužování a posilování, přes aktivní odpočinek v koupelích až po konečnou relaxaci spojenou s masáží a uvolněním těla. K tělesné námaze byla v lázních vystavěna hřiště a tělocvičny. Oblíbené bylo cvičení s činkami, hody diskem, běhy, zápas, plavání ve venkovním bazénu a míčové hry, z nichž nejčastější byly hry na podávanou, odráženou, chmatku nebo pila trigonalis.²² Možnosti sportovního vyžití měli tedy Římané dostatek, ale cvičení, na rozdíl od řeckých gymnasií, bylo v lázních jen doplňkovým, nikoli hlavním účelem. Ti, kteří neměli chuť sami sportovat, mohli se procházet piniovými či platanovými sady a parky nebo přihlížet zápasům atletů ze speciálních hledišť.

Římané chtěli hlavně relaxovat a k tomu jim sloužily i kosmetické salony, které nabízely masáže vonnými oleji, vyhlazování kůže pemzou, nanášení mastí a past. Prováděla se tu i depilace celého těla, a to chemicky auripigmentem, náplastí z pryskyřice, pinzetou nebo odíráním kůže sicilskou pemzou. Velmi hojné bylo užívání olivového oleje k natírání

²¹ SYROVÝ, Bohuslav: Vývoj stavebnictví a architektury ve starověku. Praha, 1959, str. 427.

²² VELIŠSKÝ, F.: Život Řekův a Římanův. Praha, 1876, str. 217.

těla a různých voňavek. Součástí relaxace byla i masáž, kterou si za poplatek mohli návštěvníci také dopřát.

Po těchto zábavách následoval hlavní účel lázní, tj. koupání. Připravenost koupelí ohlašoval lázeňský zvon. *Římská koupel představovala zdlouhavý a složitý proces. Začínala individuální očišťovnou, podobně jako v turecké lázni. Následoval krátký pobyt v caldarium, velké místnosti s bazény naplněnými horkou vodou, která zvlhčovala vzduch. Pára očišťovala tělo a zároveň přispívala k celkové regeneraci organismu. Potom se vcházelo do tepidaria, mírně vytápěné místnosti a pokračovalo do velké centrální síně, frigidaria. Dostatečně odpočatí lidé si opak mohli zaplavat v otevřeném bazénu – natatium.*²³ Pokud nepotřeboval občan odpočinek vstupoval ihned do studené lázně a uvedený postup dodržoval v případě, pokud se chtěl odreagovat. Toto pocení a střídání teplot vody mělo také účinky léčebné a přispívalo k otužování organismus, což jistě lze považovat za velmi kladný význam lázeňské očišty.

Vzhledem k tomu, že vstupné bylo velmi nízké, asi čtvrt asu (ženy 1 as), využívali Římané lázeňská zařízení velmi často a mohli v nich setrvat celé odpoledne. Vedle blahodárných tělesných účinků jim poskytovalo možnost k družnému hovoru, pobavení a rozptýlení od každodenních povinností. Tento fakt jistě pozitivně ovlivňoval život Římanů, kteří tak měli regulérní možnost zbavit se svých starostí a načerpat síly k další práci. Nízké vstupné však mělo i negativní důsledek, protože někteří obyvatelé se koupali nadměru, často i 4-5x denně, před každým jídlem. Toto počínání jistě nebylo pro člověka přínosem, protože nadměrné koupání je z lékařského hlediska spíše škodlivé.

Pobyt v lázních představoval také možnost ukázat jistou společenskou prestiž. I když při koupání nebyl zjevný rozdíl mezi bohatými a chudými, při ostatních procedurách byla propast jednotlivých vrstev obyvatelstva zjevná. Bohatí mohli dávat najevo svůj majetek a rozmařilost, a také tak činili. Do lázní chodili v doprovodu několika otroků, kdy každý měl jinou funkci. Jeden hlídal pánovi šaty, druhý mu po lázni třel pokožku drsným kartáčem, jiný ho masíroval, další ho otíral a mazal vonnými oleji. Také se pánovi starali o jídlo a pití, popř. mu donesli něco ke čtení.

Svůj význam měl také fakt, že do lázní byl vstup dovolen každému bez omezení, a protože se Římané koupali nazí, umožňovalo to i otrokům a cizincům bez obav se oddávat radovánkám koupelí. Samozřejmě si nemohli dovolit platit doprovodné služby, ale jistě přispělo k jejich sebevědomí, že se mohli koupat se svými pány. Vládl zde bezprostřednější

²³ BLAŽKOVÁ, M.: Římské lázně. In: 100+1 ZZ, č.12, 2001.

duch než v běžném životě. I císaři často využívali společné koupele, aby si zajistili oblíbenost poddaného lidu. O tom, že Římanům koupel spolu s otroky nijak nevadila, svědčí historka o císaři Hadriánovi, který daroval vysloužilému vojákově, drbajícímu si záda o sloup, peníze na pořízení si lázeňského otroka.²⁴ Lázně tedy přispívali k stírání společenských rozdílů.

Lázně byly významné i proto, že svou velikostí a rozsáhlou nabídkou služeb poskytovaly dostatek pracovních a obchodních příležitostí. Své výrobky zde nabízeli obchodníci s občerstvením a sladkostmi a pracovala zde celá řada specialistů: lázeňští, sprchovači, maséři, kosmetičky, topiči...

Důležitým aspektem, který Římané brzy objevili, byly léčebné účinky koupelí. Oblíbenými se tedy staly lázně venkovní v termálních a sirných pramenech. K léčebným účelům sloužilo mnoho lázeňských míst. K oblíbeným patřily lázně v Tiburu, v Neapolském zálivu Ischia, Buteoli a asi nejproslulejší v Baiae. Tyto léčebné lázně jsou velmi podobné našim dnešním lázeňským střediskům. I bohatí Římané si v termálních oblastech začali stavět vily a proměňovat krajinu v luxusní zástavbu. Pro své blahodárné účinky jejich služeb využívali císaři a bohatí občané, kteří se do lázní nechávali dopravovat leckdy desítky kilometrů.

Pro léčbu se využívaly účinky vody, která obsahovala různé soli, síru, ledek, ale římští lékaři si uvědomovali i důležitost léčebného klimatu. Léčby probíhali ve vanách a v piscinách, potních lázních ve vytápěných prostorách, ale také v jeskyních. Už tehdy objevily blahodárnost bahenních obkladů a účinky pitné kúry minerálních vod. Léčily se zj. kloubní choroby, nemoci močových cest a trávicí problémy.²⁵

Možná naprosto zřejmý, ale pro následující období již ne samozřejmý, je význam lázní v dostatečné hygieně občanů a pro nízké vstupné pravděpodobně hygienu většiny obyvatel Říma. Tato péče o zevnějšek a čistotu, leckdy až přehnané vonění mastmi, mělo za následek méně nemocí a prevenci proti epidemiím. Tento rys je velmi chvályhodný a ukazuje k vyspělosti římského národa. Římanům se podařilo spojit užitečné se zábavou a potěšením, proto se koupali bezděky a samozřejmě.

5. Vliv lázní na život v dalších historických epochách i v dnešní době

Přestože s rozpadem římské říše a s dobytím Říma nastal úpadek lázeňství, lázeňská kultura Římanů nebyla zapomenuta. Uchovala se na východě zásluhou Byzance, odkud ji v poněkud pozměněné formě převzaly národy islámu. Dědictví římských lázní tak ovlivnilo

²⁴ ŮRÖGDY, G.: Tak žil starý Řím. Praha, 1968, str. 212.

²⁵ KRÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987, str. 29.

koupele i v jiných zemích východu: Turecko, Blízký východ, Sýrie, Egypt, severní Afrika atd., kteří podle římského vzoru přizpůsobili a upravili své vlastní lázně. Některé z nich fungují dodnes, jako např. britské lázně v Bathu s horkými prameny, které prodělaly moderní rekonstrukci a těší se velké oblibě.²⁶

Ostatně pojem římské lázně není zapomenut ani dnes. Stále představuje ikonu, pod níž si lze představit příjemnou relaxaci a odpočinek, spojený s péčí o tělo. V mnoha dnešních lázeňských zařízeních nalezneme v programu odkaz na římské lázně, které návštěvníkům nabízí, většinou i v reprodukci dobového prostředí, luxusní odreagování. Takové služby dnes poskytuje např. Salon Lafayette v Praze, hotel Nové Lázně v Mariánských lázních, Grandhotel Pupp v Karlových Varech, aquapark v Liberci a řada dalších zařízení.²⁷ I když jde spíše o komerční záležitost, jistě by staré Římany potěšilo, že jejich oblíbená činnost přetrvala po dlouhá staletí.

Literatura:

²⁶ viz. příloha č. 7

²⁷ viz. příloha č. 8 a odkazy na internetové adrese:

<http://www.plavcik.cz/podrobne.asp?l=&id=3265>

<http://www.accommodationinczech.com/karlovy-vary-hotel-pupp/>

<http://www.salon-lafayette.cz/index.php?mod=lazne>

http://album.volny.cz/petulayarda/view.php?album_id=4643&browse_page=0&view_page=5&PHPSESSID=f3537122673fe6f641a83aba18dcb20c

- ADAM, Jean-Pierre: Bath construction projects. In: Roman building – materials and techniques. Překl. Batsford, B. T., London, 1994.
- BLAŽKOVÁ, Milena: Římské lázně. In: 100+1 ZZ, č. 12, 2001.
- GRANT, Michael: Římská architektura. In: kol. autorů: Dějiny architektury. Praha, 1993.
- KŘÍŽEK, Vladimír: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987.
- SYROVÝ, Bohuslav: Vývoj stavebnictví a architektury ve starověku. Praha, 1959.
- ÜRÖGDY, György: Tak žil starý Řím. Praha, 1968.
- VELIŠSKÝ, František: Život Řekův a Římanův. Praha, 1876.
- VLČEK, Pavel: Dějiny architektury pravěku a starověku. Praha, 2005.
- WOOLF, Greg: Theatres and baths. In: Roman world. Cambridge, 2003.

Prameny:

- VITRUVIUS, Marcus, Pollio: Deset knih o architektuře. Praha, 2001.

Zdroje obrazových příloh:

Příloha č.1: VLČEK, P.: Dějiny architektury pravěku a starověku. Praha, 2005.

Příloha č.2: a) <http://www.crg.cz/~historie/referaty/starovek/rim/lazne.htm>

b) VELIŠSKÝ, F.: Život Řekův a Římanův. Praha, 1876.

Příloha č.3: a), b) VELIŠSKÝ, F.: Život Řekův a Římanův. Praha, 1876.

c) KŘÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987.

Příloha č.4: VLČEK, P.: Dějiny architektury pravěku a starověku. Praha, 2005.

Příloha č.5: a) ADAM, J. P.: Roman building – materials and techniques. London, 1994.

b), c) KŘÍŽEK, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Praha, 1987.

Příloha č.6: HAYWOOD, J.: Římané. Život starých civilizací. Praha, 1996.

Příloha č.7: www.stoplusjedna.newtonit.cz/stare/200223/so23a08a.asp - 28k

Příloha č.8: a) <http://www.plavcik.cz/podrobne.asp?l=&id=3265>

b) http://album.volny.cz/petulayarda/viex.php?album_id=4643&browse_page=0&viex_page=5&PHPSESSID=f3537122673fe6f641a83aba18dcb20c

VÝVOJ ARCHITEKTURY ŘÍMSKÝCH LÁZNÍ
A VÝZNAM LÁZNÍ V ŽIVOTĚ ŘÍMSKÉ SPOLEČNOSTI

Dějiny starověku

Seminární práce

Vypracovala Martina Kleinová; 1. ročník, JH; 2006

VÝVOJ ARCHITEKTURY ŘÍMSKÝCH LÁZNÍ
A VÝZNAM LÁZNÍ V ŽIVOTĚ ŘÍMSKÉ SPOLEČNOSTI

Dějiny starověku

Seminární práce

Vypracovala Martina Kleinová; 1. ročník, JH; 2006